

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY SA 4.0). The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY SA 4.0).

Ірина ТЕЛЕГУЗ

кандидат історичних наук, доцент

доцент кафедри історії та етнології України

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ORCID: 0000-0002-5907-6347

Email: i.o.telehuz@udu.edu.ua

Андрій ТЕЛЕГУЗ

кандидат історичних наук, доцент

доцент кафедри історії та етнології України

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ORCID: 0000-0002-5310-3279

Email: a.v.telehuz@udu.edu.ua

Світлана ВІЗЕР

кандидат історичних наук, доцент

завідувачка кафедри історії та етнології України

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, м. Київ

ORCID: 0009-0004-0543-9212

Email: s.o.vizer@udu.edu.ua

ОСМИСЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ПРАЦЯХ ВОЛОДИМИРА ЯНІВА: ІСТОРИКО-ЕТНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті проаналізовано, систематизовано і узагальнено осмислення особливостей розвитку української культури в інтелектуальній спадщині В. Яніва в широкому європейському контексті. В дослідженні розкрито його внесок у підготовку навчальних матеріалів з історії української культури, що використовувалися в освітньому процесі українською діаспорою. Дослідження показало, що В. Янів у своїх працях звертає увагу на висвітлення духовного аспекту розвитку українців, наголошував на зв'язку культури та історії із психологією. Вчений намагався порівняти психологічні особливості європейських та неєвропейських народів і окреслити межі духовної Європи, осмислював місце України в просторі Європи та Азії, а також роль України в духовному житті Заходу. Українську культуру вважав органічною частиною європейського цивілізаційного простору. Одним із напрямків його наукових роздумів стало питання психологічного європеїзму України в контексті боротьби із Московією. Він наголошував, що нівеляція духовної окремішності українства більшовицькою владою відбувалася шляхом знищення тієї частини суспільства, що була носієм культурних надбань українства. В. Янів сприймав цей процес як спробу духовної уніфікації українців, що була спрямована на створення «совєтської людини». В інтелектуальній спадщині професора В. Яніва питання української культури знайшло як теоретичне осмислення, так і науково-освітнє втілення у вигляді окремих розділів курсу українознавства в УВУ. Ці напрацювання лягли в основу «Нарисів української культури», що були рекомендовані Шкільною Радою УККА (США) та витримали декілька перевидань в другій половині ХХ ст. Він обстоював ідею, що культура – це запорука збереження власної окремішності та національної самобутності. Ця праця використовувалася в освітньому процесі представниками української діаспори для знайомства молоді з історією та культурою рідного народу. За структурою та змістовним наповненням ця праця поєднувала наукові етнологічні, психологічні та історичні підходи до розуміння специфіки та особливостей української культури.

Ключові слова: національна ідентичність, культура, українська діаспора, етнопсихологія, етнологія, нація, історичні дослідження, інтелектуальна спадщина, історіографія.

Iryna TELEHUZ

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of History and Ethnology of Ukraine,

Mykhailo Dragomanov State University

Andrii TELEHUZ

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of History and Ethnology of Ukraine*

Sviltana VIZER

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of History and Ethnology of Ukraine
Mykhailo Dragomanov State University*

REFLECTION ON UKRAINIAN CULTURE IN THE WORKS OF VOLODYMYR YANIV: A HISTORICAL AND ETHNOLOGICAL ASPECT

Abstract. *The article analyzes, systematizes and summarizes the reflection of the peculiarities of Ukrainian cultural development in V. Yaniv's intellectual legacy within a broad European context. The study reveals his contribution to the preparation of teaching materials on the history of Ukrainian culture used in the educational process by the Ukrainian diaspora. The study has shown that V. Yaniv, in his works, focused on highlighting the spiritual aspect of Ukrainian development and emphasized the connection between culture, history, and psychology. The scholar sought to compare the psychological characteristics of European and non-European peoples and to delineate the boundaries of "spiritual Europe"; he reflected on Ukraine's place within the European and Asian spheres, as well as Ukraine's role in the spiritual life of the West. He regarded Ukrainian culture as an integral part of the European civilizational space. One of the focuses of his scholarly reflections was the question of Ukraine's psychological Europeanism in the context of the struggle against Moscow. He emphasized that the Bolshevik authorities sought to eradicate the spiritual distinctiveness of the Ukrainian people by destroying the social strata that embodied the nation's cultural heritage. V. Yaniv viewed this process as an attempt at the spiritual unification of Ukrainians aimed at creating the "Soviet man." In Professor V. Yaniv's intellectual legacy, the subject of Ukrainian culture found both theoretical reflection and educational expression in the form of individual modules within the Ukrainian studies course at the Ukrainian Free University (UFU). These works formed the basis of the "Essays on Ukrainian Culture" which were recommended by the Educational Council of the UCCA (USA) and underwent several reprints in the second half of the 20th century. He advocated the idea that culture is the key to preserving national distinctiveness and identity. his work was used in the educational process by representatives of the Ukrainian diaspora to introduce young people to the history and culture of their native people. In terms of structure and content, this work combined scientific ethnological, psychological and historical approaches to understanding the specifics and characteristics of Ukrainian culture.*

Keywords: *national identity, culture, Ukrainian diaspora, ethnopsychology, ethnology, nation, historical research, intellectual legacy, historiography.*

Постановка проблеми. Створення українського культурного простору за межами країни – це один із викликів для сучасних українських вимушених мігрантів, а також для нашої держави. Однак, такий досвід не є новим. В минулому столітті під впливом Першої світової війни та розгортання боротьби за українську державу, згодом подій Другої світової війни відбувалися активні процеси міграції з території етнічних українських земель до країн Європи, Америки, Австралії. Перебуваючи за межами власної батьківщини українські мігранти докладали великих зусиль, щоб створити дієві інституції в сферах освіти, науки, релігії та загалом культури, які би сприяли збереженню традицій, національної ідентичності та загалом поширювали знання та інформацію про Україну та українців за кордоном. Така діяльність залежала від багатьох факторів, проте значною мірою вона трималася на самовідданій праці свідомих представників української інтелектуальної еліти. Організація освітніх закладів, де б вивчалися українознавчі дисципліни – це один із прикладів такої діяльності. В розрізі цілісного аналізу подібних процесів вона значною мірою сприяла збережен-

ню етнічних особливостей українців за кордоном, була певним внеском у національну та світову культуру. З огляду на це на увагу заслуговує творча діяльність психолога, історика та соціолога Володимира Яніва (1908-1991), як одного із представників інтелектуального середовища української діаспори минулого століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Одним із традиційних способів вшанування видатних науковців є видання збірників праць, присвячених такому діячу. В середовищі представників української інтелектуальної діаспори такий досвід теж використовувався. Український Вільний Університет видав збірник на пошану його багаторічного ректора Володимира Яніва «Symbolae in honorem Volodymyri Janiwi» [4]. Нещодавно з нагоди 100-річчя УВУ та 30-ліття відходу у Вічність Володимира Яніва вийшов друком ще один збірник відгуків, рецензій та спогадів [9]. Обидві збірки загалом відтворюють основні віхи його життя та демонструють діяльність Володимира Яніва на ниві українського культурного життя за кордоном. Аналіз різних напрямів його діяльності, зок-

рема літературної та наукової, представлений не лише окремими науковими розвідками, що зосереджені у вже згаданих наукових збірниках [4; 9], а й в публікаціях П. Одарченка [11], А. Лозинського [7], Л. Рудницького [13], А. Бабинського [1]. Творчий шлях, поетична та літературознавча діяльність В. Яніва були предметом зацікавлень Т. Салиги [14]. Культурологічні аспекти наукових студій В. Яніва розглянула В. Овчарук [10]. Публіцистичні статті В. Яніва в еміграційній пресі на території Німеччини в післявоєнний період проаналізувала Ю. Присяжна-Гапченко [12]. Науковий інтерес до інтелектуальної спадщини В. Яніва, зокрема до його «Нарисів з історії української етнопсихології», проявляли історики [25], соціологи [6], філологи та літературознавці [16; 19]. Ідеї В. Яніва щодо виховного ідеалу українців в контексті проблеми формування національної ідентичності досліджувала Н. Дічек [3]. Втім, осмислення його наукового доробку щодо української культури є і надалі актуальним і потребує подальших студійовань науковців.

Метою цієї роботи є дослідити осмислення української культури у працях В. Яніва, простежити його роль у підготовці освітніх курсів та навчального посібника з історії української культури, зважаючи на роль культури у збереженні національної ідентичності діаспори.

Виклад основного матеріалу. Володимир Янів належить до тих представників української діаспори другої половини ХХ століття, хто дбав не лише про збереження власної національної ідентичності, а й обстоював культурні цінності української спільноти за кордоном, загалом працював в інтересах української нації. Цілком поділяємо думку О. Тарнавського, який прирівнює Володимира Яніва до видатних українських діячів ХІХ ст., які в імперських умовах консолідували свої зусилля і розгортали активну наукову діяльність в університетських осередках і «брали на себе відповідальність за розвій культурного життя, за творення культурних і літературних цінностей» [9, с. 67]. Проте в ХІХ ст. вони працювали на українських етнічних землях у відповідних реаліях імперської політики. А от після 1920-х років, а особливо після Другої світової війни, внаслідок вимушеної міграції на тлі тих буремних подій, українським інтелектуалам довелося розгортати таку діяльність за межами України. В таких умовах увага до української культури, в різних проявах, була не менш важливою, ніж в ХІХ ст. Володимир Янів долучився до цього процесу як автор поетичних творів, науковець, очільник Українського Вільного Університету, а також як активний діяч низки українських закордонних інституцій та організацій, організатор багатьох культурних заходів. Послугуючись визначенням, що в сучасному світі «...люди визначають свою належність до того чи іншого етносу не стільки тому, що живуть у схожих будинках, мають однаковий одяг, віддають перевагу тим самим стравам, співають тих самих пісень, скільки тому, що вони є спадкоємцями культурного надбання свого народу, є продовжувачами його традицій у господарському, суспільному,

культурному житті» [17, с. 169], можемо стверджувати, що в середовищі еміграції бути спадкоємцями такого надбання та продовжувачами традицій було досить непросто.

Л. Рудницький, окреслюючи заслуги В. Яніва, наголошував, що він був українцем «європейського формату, який багато зробив для піднесення престижу української науки й української культури» в європейському просторі. Дослідник акцентував увагу на тому, що «його зустрічі з папами та з різними достойниками Церков, з президентами держав та міністрами, з ректорами університетів і чільними науковцями ставили українську культуру на міжнародній форум як рівну з рівними і закріплювали в пам'яті провідників Заходу ідею боротьби українського народу за незалежність і повноправність в руслі життя країн Європи» [13, с. 4]. Цілком очевидно, що масштаби діяльності та світоглядні цінності цієї видатної постаті в сфері культури залишили відбиток і в його інтелектуальній спадщині та житті української діаспори.

В основі його наукового підходу до розуміння духовного розвитку українців є поєднання культури, історії та психології. В. Янів намагався порівняти психологічні особливості європейських та неєвропейських народів і окреслити межі духовної Європи, осмислював місце України в просторі Європи та Азії, а також роль України в духовному житті Заходу. Міркуючи про відмінності між Сходом і Заходом, про те, які держави можна включити до Заходу і який критерій застосовувати для розмежування, В. Янів прийшов до висновку, що основою такого поділу є культура [22, с. 11]. Ще в 1947-1948 роках у своїй габілітаційній праці він стверджував, що «духовність це є... те первісне, виявом чого є культура» [22, с. 16]. Тобто духовність трактується як першооснова нації, а культура вже є наслідком, витвореним на засадах духовності. В. Янів, по суті, поділяв бачення західної традиції етнології та антропології, яка виділяє культуру, як основну ознаку етнонаціональних спільнот.

Його роздуми досить суголосні із поняттями та категоріями сучасної етнології. Зокрема, він зазначав, що «куди очевиднішим є зв'язок психології спільнот з культурою чи історією» [22, с. 12]. Адже і в етнології, і в культурній антропології культура – це результат діяльності людини. Почався цей процес ще з появою людей сучасного біологічного виду. І з того часу людина живе колективно, а значить належить до конкретної спільноти. Саме культура: матеріальна, духовна, соціальна разом з самоназвою є атрибутами етнічних спільнот. «Етнологія розрізняє дві основні частини культури: перша – знаходить вираз у матеріальних формах результатів людської праці (матеріальна культура); друга – проявляється в суспільній свідомості, поведінці, діях (духовна культура). Прояви матеріальної і духовної культури засвідчують, що в світі не існує таких людських спільнот, яким би не була властива культура» [17, с. 167].

Окреслюючи місце української нації в західноєвропейському цивілізаційному просторі він звертає увагу на дискусії та наукові розробки українських інте-

лектуалів XIX ст. про історичний європеїзм України [22, с. 6–7]. Привертає увагу його переконаність, що «ствердження психологічного окциденталізму України... виразно відділяє нас від того сусіда, політичний і духовний імперіалізм якого для нас найбільше загрозливий і який намагається в першу чергу знищити нашу духову відрубність. Психологічний окциденталізм України – це ствердження нашої духової самотності в віднесенні до Москви й джерело віри в свої сили; це одночасно основа для виховного ідеалу, завданням якого є зберегти майбутні покоління від спроб знищити нашу національну індивідуальність» [22, с. 7]. Обґрунтування приналежності української культури до західноєвропейського простору, усвідомлення українцями своєї європейськості – це не що інше, як доказ власної національної індивідуальності та захист від зазіхань Москви в плані знищення української ідентичності. Зрештою в його етнопсихологічних порівняннях українців, росіян та європейців чітко проглядається традиційна аргументація Ш.-Л. Монтеск'є, Д. Донцова та В. Липинського про те, що росіяни ближчі до Сходу, а українці до Заходу. Він переконаний, що індивідуалізм європейців, їх політична свобода як громадян різко контрастує і відрізняється від світосприйняття східних народів, схильних до деспотичної форми правління [22, с. 169].

Розуміючи націю не тільки як історичну спільноту, а й як психологічну спільність, В. Янів підкреслював, що індивідуалізм європейців – це особлива і окрема складова їх характеру, як етнопсихологічно, так і антропологічно. Він вважав, що акцент європейських народів на своїй індивідуальності є наголосом на оригінальність своєї культури. Вчений зазначав, що етнічне різноманіття Європи, персональний індивідуалізм, культурне багатство гармонізує як внутрішнє життя Європи, так і впливає на розвиток націй та держав. При цьому застерігав від спроб стандартизації і приведення до єдиного зразка, розцінював це як небезпеку, яка призведе до втрати самої Європи [22, с. 173].

Питання української культури і надалі було в полі зору В. Яніва. У 1962 р. він опублікував в газеті «Свобода» низку розвідок на тему «Советський колоніалізм в Україні», в яких наголошував, що знищення духовної окремішності українства більшовицькою владою відбувалося шляхом знищення осередку опору, тобто, інтелігенції, Української автокефальної православної церкви та селянства. І все це було, за його словами, «спробою... духовної уніфікації з панівною нацією, отже із нищенням елементів духовної відрубності» [23, с. 2]. В його оцінці більшовицька політика українізації – це не що інше, як маніпуляції в сфері культури. Небезпека цього політичного курсу для дослідника очевидна: «коли до школи й уряду допущено українську мову, щоб тим краще можна було на більшовицький лад інтерпретувати культуру, побут, історію і щораз більше прихилити молодь для більшовизму» [23, с. 12]. В. Янів розумів, що використання української мови без національного змісту – це така своєрідна «гібридна війна» в соціокультурному

просторі, метою якої є формування «советської людини» на базі російського народу.

Критичне ставлення до розвитку української культури в СРСР, підкріплювало його переконання в необхідності вивчення та збереження української культури за кордоном задля захисту українців від асиміляції. Цілком зрозуміло, що його небайдуже ставлення до збереження цінностей української культури та загалом до формування і розвитку свідомого українства за межами своєї батьківщини знайшло своє втілення і в працях, які були підготовлені для використання в освітньому процесі українських установ за кордоном. Із відновленням діяльності УВУ у Мюнхені у 1947 р. розгорнулася активна видавнича діяльність, зокрема, спрямована і на підготовку підручників. Однак цілий ряд обставин вплинув на зменшення кількості студентів та скорочення аудиторного навчання в 1950-х рр., яке УВУ намагався компенсувати розширенням діяльності Інституту заочного навчання [24, с. 3419–3420]. За словами В. Яніва, «з ініціативи цього Інституту виник Народний університет заочного типу, призначений для популяризації української науки серед широких верств, без підтримки яких наука не змогла б розвиватися» [23, с. 93–94].

Впровадження курсів українознавства зумовило потребу в підготовці посібників для студентів з короткими вказівками, як вивчати «Вступний курс українознавства». Структура курсу – це п'ять основних предметів та додаток: загальні відомості про Україну, нарис історії України, нарис історії української літератури, нарис географії України, українська мова, нарис української культури, добір текстів з української літератури, історії й культури [20]. Видання, яке становило собою окремі зошити, було підготовлене колективом авторів, за редакцією доцента, доктора В. Яніва. Він же був автором двох розділів: «Загальні відомості про Україну» та «Нарис української культури». В першому розділі автор фокусував увагу на таких поняттях, як-от: гурт, родина, спільнота, народ як спільнота, звичай, мова, територія, культура й історія, свідомість власної окремішності, держава, нація. При цьому лаконічно деталізував пояснення, що є українська нація, українська національна свідомість, поняття Україна, державні символи (національний герб і прапор, національний гімн) тощо. Усвідомлюючи важливість збереження національної свідомості українців в умовах еміграції, курс був розроблений таким чином, щоб той, хто долучився до нього, поглибив свої знання про Україну та прагнув ці знання постійно розширювати. «Вивчаючи українську культуру, дізнаємося загально про звичай й спосіб життя українців, про народну-духовну й матеріальну культуру, про світогляд і психологію українського народу, про мистецтво й зокрема про науку, й її значення для збереження нашої національної свідомості. Окремо буде подана історія української літератури, тобто тієї ділянки української культури, яка найбільше розвинулася й яка для відродження національної свідомості мала найбільше значення» [20]. Розділ «Нарис української культури» складався із уза-

гальнюючих роздумів про те, що таке культура та хто є її творцем, а також чотирьох лекцій: по етнографії (українське село і українська хата, ужиткове мистецтво, одяг і його оздоблення, українська народна пісня, народні звичаї, народна мудрість, зміни в народному побуті в останні часи), формах суспільного життя (українська родина, релігія і церква, українське право і державницький устрій), українському мистецтві (архітектура, різьба, малярство, графіка і граверство, музика, театральне мистецтво), та українській науці (наука в давній Україні, роль української науки в XIX ст., на шляху до самостійності, українська наука в СРСР, українська наука в «польській займанщині», праця на еміграції) [20]. Така структура роботи засвідчила поєднання етнології та історії, тобто відповідала на питання, які традиції і звичаї, побут і народні уявлення українців сформувалися впродовж століть, а також зосереджувала увагу на тому, що в час викладання цього курсу розвиток української культури відбувався на етнічних українських землях у різних політичних умовах: в СРСР та інших державах, де перебували українські етнічні землі, а також в еміграції. Змістовний і лаконічний виклад матеріалів «Вступного курсу українознавства», зокрема і «Нарисів української культури», можна пояснити спрямованістю для аудиторії, яка більшою мірою самостійно студіюватиме дисципліну. Передбачалося також, що курс мав допомогти батькам у домашньому навчанні дітей, які навчалися в іншомовних школах, так само матеріали курсу могли бути підручником для діячів культурно-освітніх та виховних товариств [20].

Діяльність шкіл українознавства в середовищі численної української діаспори була спрямована і на виховання духовності засобами української культури, що обумовлювало потребу в відповідних напрацюваннях. Серед різних видань з історії української культури, які використовувалися в навчальному процесі в різний період діяльності освітніх закладів української діаспори, «Нарис української культури» В. Яніва був рекомендований Шкільною Радою УККА (США) та мав декілька перевидань у 1961, 1985 та 1993 роках [8, с. 413]. Структура цього видання включала в себе такі розділи: культура та її творці, побут, архітектура, різьба, малярство, графіка й граверство, музика, театральне мистецтво, наука. До текстів було підібрано ілюстрації, а також до кожного розділу сформульовано запитання і завдання, які акцентували увагу на найважливіших поняттях, процесах, діях тощо. Власне, на сторінках «Нарисів української культури» В. Янів неодноразово, на конкретних прикладах, наголошував на тому, що українська культура відмінна від російської. Він був переконаний, що більшовицька влада завдавала шкоди окремим галузям української культури, і, оцінюючи ситуацію після Другої світової війни, вважав, що «вільна українська наука може існувати лише поза межами СРСР, куди не доходять його впливи» [21, с. 91]. Зауважимо, що в кожному розділі висвітлюються особливості та відмінності розвитку галузей культури в умовах СРСР та на інших українських землях, а також в умовах

еміграції. Автор акцентував увагу на тому, що українська еміграція мала зберігати традиції та звичаї, дбати щоб ці надбання були представлені в музеях за кордоном, бо все це знадобиться після відбудови української держави для відновлення нашої культури [21, с. 18, с. 20]. Те, що В. Янів включив до змісту питання діяльності українців у культурній сфері в умовах еміграції, свідчить про цілісне сприйняття здобутків українства у світі на культурній ниві та вихід за межі розуміння української культури тільки в етнічних кордонах. Такий підхід цілком виправданий, оскільки продовження справи на еміграції вже було не лише його сьогоденням, а й стало частиною історії українства від часів Першої світової війни.

Варто зауважити, що на той час популярні видання з історії української культури 1930-1940-х років уже зайняли свою нішу в українській історіографії. Наприклад, ілюстрований посібник за загальною редакцією І. Крип'якевича був цілісною працею з історії української культури, яка була надрукована у Львові 1937 р. і складався з п'яти частин: «Побут», «Письменство», «Мистецтво», «Театр», «Музика» [5]. А от видання курсу лекцій «Українська культура» за редакцією Д. Антоновича відбулося вже в складних обставинах часу в еміграції. Праця була підготовлена видатними вченими у різних галузях українознавства і не містила матеріалів про розвиток українських інституцій в еміграції, бо самі ж автори і були творцями українського науково-освітнього простору в зарубіжжі [18]. Можливо видання з історії української культури В. Яніва менше згадується, ніж праці з цієї ж тематики а редакцією І. Крип'якевича чи Д. Антоновича, проте поява такого курсу є свідченням розуміння автором важливості впливу української культури на національну свідомість українців, незважаючи на те, чи вони проживають на батьківщині, чи поза її межами. Напевно пережитий досвід воєнного лихоліття у першій половині XX ст. та формування чисельної української діаспори спонукали В. Яніва до роздумів та практичної діяльності в інтелектуальній площині щодо узагальнення та популяризації знань про українську культуру. Це не тільки збагатило українську історіографію науковими та науково-популярними працями, а й сприяло доступності викладу українознавчих дисциплін, зокрема історії української культури, в навчальних закладах української діаспори. Сучасні українські етнологи теж фокусують увагу на тому, що «в основі збереження національної ідентичності лежить матеріальна і нематеріальна культурна спадщина народу, тяглість традицій. А їхня доступність для всього суспільства залежать від рівня науки та освіти» [2, с. 12].

Очевидно, що в той час постала потреба заповнити цю нішу в освітньо-культурному просторі української діаспори для вивчення нашої культурної спадщини та виховання молоді, що і прагнув здійснити В. Янів. Структура його праці, її змістовне наповнення та лаконічність викладу – все це разом робило його нарис української культури доступним для учнів та студентів українознавчих шкіл чи курсів. Автор

наголошував на значенні культури для нації та держави. Він стверджував, що оскільки культура впродовж століть творилася зусиллями поколінь, і саме культура відрізняє один народ від іншого, то навіть втрата держави, мови та території не буде перешкодою для збереження народу, якщо він збереже свою культуру [21, с. 9]. Аналізуючи взаємозв'язок держави і культури В. Янів зауважував, що народ має дбати про свою культуру, оскільки це запорука збереження власної окремішності та національної самобутності, а також наголошував, що постання і розбудова держави можливі за умови високого рівня розвитку культури [21, с. 10]. Збереження власної культури в іншоетнічному середовищі було певним запобіжником асиміляції, потребувало значних зусиль і активної культурно-освітньої діяльності, забезпечення відповідними науковими, науково-популярними та навчальними виданнями. Якщо спочатку напрацювання В. Яніва були однією з частин у спільному курсі українознавства в УВУ, то вже згодом було здійснено видання окремою працею в США, що розширило коло читачів та відповідно вплив на формуванні національної ідентичності української діаспори.

Тож можемо погодитися з думкою, що «творча спадщина і громадська діяльність професора В. Янева становить вагомий внесок у велику жертвову справу самовідданого творення української національної ідентичності і піднесення її до політичного суверенітету 1991 р.» [9, с. 10]. При цьому зауважимо, що осмислення теоретичних засад розвитку української культури та підготовка книги з історії української культури, яка використовувалася в навчальних закладах української діаспори, витримавши декілька перевидань, є важливою частиною його інтелектуальної спадщини, що активно використовувалася в освітньому процесі.

Висновки. Осмислюючи культуру як основний розмежувальний критерій між народами, В. Янів в основі наукового підходу до розуміння духовного розвитку українців намагався поєднання культуру, історію та психологію. Порівнюючи психологічні особливості європейських та неєвропейських народів окреслив межі духовної Європи, куди включив і Україну, окреслюючи її роль в духовному житті Заходу. Українську культуру вважав органічною частиною європейського цивілізаційного простору. Одним із напрямків його роздумів стало питання психологічного європеїзму України в контексті боротьби із Московією. Він наголошував, що нівеляція духовної окремішності українства більшовицькою владою відбувалася шляхом знищення тієї частини суспільства, що була носієм культурних надбань українства. Він сприймав цей процес як спробу духовної уніфікації українців, що була спрямована на створення «советської людини». Збереження і розвиток української культури сприймав як один чинників захисту українців від асиміляції.

В інтелектуальній спадщині професора В. Яніва питання української культури знайшло як теоретичне осмислення, так і науково-освітнє втілення у вигляді

окремих розділів курсу українознавства в УВУ. Ці напрацювання лягли в основу «Нарисів української культури», що були рекомендовані Шкільною Радою УККА (США) та витримали декілька перевидань в другій половині XX ст. Він обстоював ідею, що культура – це запорука збереження власної окремішності та національної самобутності, а розбудова держави можлива за умови високого рівня розвитку культури. За структурою та змістовним наповненням ця праця поєднувала наукові етнологічні, психологічні та історичні підходи до розуміння специфіки та особливостей української культури. Багатогранна діяльність вченого потребує подальшого наукового осмислення в контексті творення українського культурного простору за межами нашої держави і в безпосередньому взаємозв'язку із процесами збереження української ідентичності, а також інтеграції інтелектуальної спадщини діаспори в загальноукраїнському масштабі.

1. Бабинський А. Останній листопад Володимира Янева. *Патріярхат*. 21 грудня. 2021. С. 1–8. URL: <https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/ostannij-lystopad-volodymyra-yaneva/>
2. Борисенко В. Дискусійні проблеми національної ідентичності під час російсько-української війни у XXI столітті. *Етнічна історія європейських народів*. Вип. № 68. 2022. С. 7–13. <https://doi.org/10.17721/2518-1270.2022.68.01>
3. Дічек Н. Формування національної ідентичності: порівняльний аналіз ідей Володимира Яніва та Григорія Ваценка. *Український Педагогічний журнал*. (4). 2025. С. 127–141. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-4-127-141>
4. Збірник на пошану проф. д-ра Володимира Янева: *Symbolae in honorem Volodymyri Janiw: науковий збірник*. Т. X vol.- *Studia*. Мюнхен: Укр. Вільний Ун-т, 1983. 1096 с.
5. Історія української культури / під заг. ред. І. Крип'якевича. Львів: Вид. Івана Тиктора, 1937, 718 с.
6. Лапан Т., Химович О. Соціальні інстинкти українців: етносоціологія В. Яніва. *Collection of Scientific Papers «ЛОГОΣ»*, (June 23, 2023; Oxford, UK), 2023. С. 162–166. <https://doi.org/10.36074/logos-23.06.2023.43>
7. Лозинський А. «Просив для лицарів я в Бога сили, щоб ворогів перемогти ватаги». 28.08. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3556418-prosiv-dla-licariv-a-v-boga-sili-sob-vorogiv-peremogti-vatagi.html>
8. Любар О.О., Стельмахович М.Г., Федоренко Д.Т. Історія української школи і педагогіки: Навч. посіб. / За ред. О.О. Любара. К.: Т-во «Знання», КОО, 2003, 450 с.
9. Мрія, слово, чин: збірник на пошану Володимира Янева: відгуки, рецензії, спогади / ред. кол. Л. Рудницький, О. Карась, О. Лозинський. Львів; Мюнхен; Нью-Йорк: Наукове товариство ім. Шевченка, 2023, 208 с.
10. Овчарук О.В. Культурологічні аспекти наукових студій Володимира Янева. *Культура і сучасність: альманах*. № 1. 2022. С. 28–34.

11. Одарченко П. Літературна творчість Володимира Янева. *Видатні українські діячі: Статті, нариси*. Київ, 1999. С. 24–27.
12. Присяжна-Гапченко Ю. Ідейно-тематичні доміанти публіцистики Володимира Яніва. *Теле- та радіожурналістика*. 2019. Випуск 18. С. 331–339. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/trj.2019.18.2280>
13. Рудницький Л. Володимир Янів – українська людина європейського формату. *Патріархат*. 16 травня 2017. С. 1–4. <https://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/volodymyr-yaniv-ukrajinska-lyudyna-jevropejskoho-formatu/>
14. Салига Т. Мюнхенська сповідь Володимира Янева (до 110-ліття від дня народження). *Конференція Дмитра Штогрини. Збірник матеріалів*. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 2020. С. 81–100.
15. Тарнавський О. Володимир Янів – поет і вчений. *Мрія – слово, чин. Збірник на пошану Володимира Янева: відгуки, рецензії, спогади / ред. кол. Л. Рудницький, О. Карась, О. Лозинський*. Львів; Мюнхен; Нью-Йорк: Наукове товариство ім.Шевченка, 2023. С. 65–76.
16. Тарнашинська Л. Кілька незасвоєних уроків Володимирів Яніва. *Zbruc*. 04.04. 2023. URL: <https://zbruc.eu/node/115040>
17. Тиводар М. Етнологія: Навчальний посібник. Львів: Світ, 2004. 624 с.
18. Українська культура: лекції за редакцією Дмитра Антоновича / упор. С.В. Ульяновська; вст. ст. І.М. Дзюби; перед. сл. М. Антоновича. Київ: Либідь, 1993. 592 с.
19. Яблонська О.В. Володимир Янів – поет і науковець. *Науковий вісник Волинського державного університету*. Луцьк. № 12. 2003. С. 276–282.
20. Янів В. Вступний курс українознавства. Мюнхен, 1953. 370 с.
21. Янів В.-М.О. Нарис української культури. Нью-Йорк: Вид. Шк. Ради, 1961. 93 с.
22. Янів В.О. Психологічні основи окциденталізму. Упорядкував і підготував до друку д-р Микола Шафовал. Мюнхен, 1996. 205 с.
23. Янів В. Советський колоніалізм в Україні (2). *Свобода*. Джерзі Сіті і Нью-Йорк. Ч. 14. 23 січня. 1962. С. 2.
24. Янів В. Український Вільний Університет. *Енциклопедія українознавства. Словникова частина*. Париж-Нью-Йорк, 1980. Т. 9. С. 3418–3421.
25. Ясь О. Українська історіографія та етнопсихологія Володимира Янева. *Розбудова держави*. № 10. 1996. С. 12–14.
2. Borysenko V. (2022). *Dyskusiini problemy natsionalnoi identychnosti pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny u XXI stolitti* [Discussion issues of national identity during the russian-ukrainian war in the 21st century]. *Etnichna istoriia yevropeiskyykh narodiv – Ethnic History of European Nations*. Vyp. № 68. Pp. 7–13. <https://doi.org/10.17721/2518-1270.2022.68.01>(in Ukrainian).
3. Dichuk N. (2025). *Formuvannia natsionalnoi identychnosti: porivnialnyi analiz idei Volodymyra Yaniva ta Hryhoriia Vashchenka* [National identity FORMATION in ukrainian diaspora pedagogy: comparative reflections on the ideas of Volodymyr Yaniv and Hryhorii Vashchenko]. *Ukrainskyi Pedagogichnyi zhurnal*. (4). Pp. 127–141. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-4-127-141> (in Ukrainian).
4. *Zbirnyk na poshanu prof. d-ra Volodymyra Yaneva: Symbolae in honorem Volodymyri Janiw : naukovyi zbirnyk* [Collection in honor of Prof. Dr. Volodymyr Yanev: Symbolae in honorem Volodymyri Janiw: scientific collection]. (1983). T. X vol. Studia. Miunkhen: Ukr. Vilnyi Un-t, 1096 p. (in Ukrainian).
5. *Istoriia ukrainskoi kultury* [History of Ukrainian culture] / pid zah. red. I. Krypiakevycha. (1937). Lviv: Vyd. Ivana Tyktora, 718 c. (in Ukrainian).
6. Lapan T., Khymovych O. (2023). *Sotsialni instynkty ukraintsv: etnosotsiologhiia V. Yaniva* [Social instincts of Ukrainians: ethnosociology of V. Yaniv]. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*, (June 23, 2023; Oxford, UK). Pp. 162–166. <https://doi.org/10.36074/logos-23.06.2023.43> (in Ukrainian).
7. Lozynskyi A. (2022). «Prosyv dlia lytsariv ya v Boha syly, shchob vorohiv peremohty vatahy» [“I asked God for strength for the knights, so that the hordes could defeat the enemies”]. 28.08. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3556418-prosyv-dla-licariv-a-v-boga-sili-sob-vorogiv-peremogti-vatagi.html> (in Ukrainian).
8. Liubar O.O., Stelmakhovych M.H., Fedorenko D.T. (2003). *Istoriia ukrainskoi shkoly i pedahohiky: Navch. posib.* [History of Ukrainian school and pedagogy: Teaching aids]. / Za red. O.O. Liubara. K.: T-vo “Znannia”. KOO. 450 p. (in Ukrainian).
9. *Mriia, slovo i chyn: zbirnyk na poshanu Volodymyra Yaneva: vidhuky, retsenzii, spohady* [Dream, word, and rank: a collection in honour of Volodymyr Yanev: reviews, memoirs]/ red. kol. L. Rudnytskyj, A. Karas, A. Lozynskyj. (2023). Lviv, Munich, New York: Naukove tovarystvo im. Shevchenka. 208 p. (in Ukrainian).
10. Ovcharuk O. (2022). *Cultural aspects of Volodymyr Yanev's scientific studies* [Culturological aspects of Volodymyr Yanev's scientific studies]. *Kultura i suchasnist: almanakh*. #1. Pp. 28–34 (in Ukrainian).
11. Odarchenko P. (1999). *Literaturna tvorchist Volodymyra Yaneva* [Literary work of Volodymyr Yanev]. *Vydatni ukrainski diiachi: Statti, narysy*. Kyiv. Pp. 24–27. (in Ukrainian).

References

1. Babynskyi A. (2021). *Ostannii lystopad Volodymyra Yaneva* [The Last November of Volodymyr Yanev]. *Patriarkhat*. 21 hrudnia. Pp. 1–8. URL: <https://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/ostannij-lystopad-volodymyra-yaneva/>(in Ukrainian).

12. Prysiazna-Hapchenko Yu. (2019). *Ideino-tematychni dominanty publitsystyky Volodymyra Yaniva* [Ideological and thematic dominants of Volodymyr Yaniv's journalism]. *Tele- ta radiozhurnalistyka*. Vypusk 18. Pp. 331–339. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/trj.2019.18.2280> (in Ukrainian).
13. Rudnytskyi L. (2017). *Volodymyr Yaniv – ukrainska liudyna yevropeiskoho formatu* [Volodymyr Yaniv is a Ukrainian man of European stature]. *Patriarkhat*. 16 travnia. Pp. 1–4. URL: [https://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/volodymyr-yaniv-ukrajinska-lyudyna-jevropejskoho-formatu/\(in Ukrainian\)](https://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/volodymyr-yaniv-ukrajinska-lyudyna-jevropejskoho-formatu/(in%20Ukrainian)).
14. Salyha T. (2020). *Miunkhenska spovid Volodymyra Yaneva (do 110-littia vid dnia narodzhennia)* [The Munich Confession of Volodymyr Yanev (to the 110th anniversary of his birth)]. *Konferentsiia Dmytra Shtohryna. Zbirnyk materialiv*. K.: Vydavnychiy dim «Kyievo-Mohylianska akademii». Pp. 81–100. (in Ukrainian).
15. Tarnavskiy O. (2023). *Volodymyr Yaniv – poet i vchenyi* [Volodymyr Yaniv is a poet and scientist]. *Mriia – slovo, chyn. Zbirnyk na poshanu Volodymyra Yaneva: vidhuky, retsenzii, spohady / red. kol. L. Rudnytskyi, O.Karas, O.Lozynskyi*. Lviv; Miunkhen; Niu-York: Naukove tovarystvo im. Shevchenka. Pp. 65–76. (in Ukrainian).
16. Tarnashynska L. (2023). *Kilka nezasvoienykh urokov Volodymyra Yaniva* [A few unlearned lessons from Volodymyr Yaniv]. *Zbruc*. 04. 04. URL: <https://zbruc.eu/node/115040> (in Ukrainian).
17. Tyvodar M. (2004). *Etnolohiia: Navchalnyi posibnyk* [Ethnology: Textbook]. Lviv: Svit. 624 p. (in Ukrainian).
18. *Ukrainska kultura: lektsii za redaktsiieiu Dmytra Antonovycha* [Ukrainian culture: lectures edited by Dmytro Antonovych] / upor. S.V. Ulianovska; vst. st. I.M. Dziuby; pered. sl. M. Antonovycha. (1993). Kyiv: Lybid. 592 p. (in Ukrainian).
19. Yablonska O.V. (2003). *Volodymyr Yaniv – poet i naukovec* [Volodymyr Yaniv is a poet and scientist]. *Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnoho universytetu*. Luts'k. № 12. Pp. 276–282. (in Ukrainian).
20. Yaniv V. (1953). *Vstupnyi kurs ukrainoznavstva* [Introductory course in Ukrainian studies]. Miunkhen. 370 p. (in Ukrainian).
21. Yaniv V.-M.O. (1961). *Narys ukrainskoi kultury* [Essays on Ukrainian Culture]. Niu-York: Vyd. Shk. Rady. 93 p. (in Ukrainian).
22. Yaniv V.O. (1996). *Psykhologichni osnovy oktsydenalizmu* [Psychological foundations of Occidentalism]. Uporiadkuvav i pidhotuvav do druku d-r Mykola Shafoval. Miunkhen. 205 p. (in Ukrainian).
23. Yaniv V. (1962). *Sovietnyi kolonializm v Ukraini* [Soviet colonialism in Ukraine]. (2). *Svoboda*. Dzherzi Syti i Niu-York. Ch. 14. 23 sichnia. P. 2. (in Ukrainian).
24. Yaniv V. (1980). *Ukrainskyi Vilnyi Universytet* [Ukrainian Free University]. *Entsyklopediia ukrainoznavstva. Slovnykova chastyna*. Paryzh-Niu-York. T. 9. Pp. 3418–3421. (in Ukrainian).
25. Yas O. (1996). *Ukrainska istoriografiia ta etnopsykholohiia Volodymyra Yaneva* [Ukrainian historiography and ethnopsychology by Volodymyr Yanev]. *Rozbudova derzhavy*. № 10. Pp. 12–14. (in Ukrainian).

Отримано редакцією журналу/ Received: 29.04.26

Прорецензовано / Revised: 10.05.26

Схвалено до друку / Accepted: 13.05.26